

Od strme turisticke do alpinizma

Peter Mikša¹

Začetki alpinističnega izobraževanja v Sloveniji

Pridobitev naziva alpinist oz. alpinistka ni povezana samo z željo po osvajanju vrhov, temveč danes zahteva tudi določeno stopnjo izobraževanja, s katerim si posameznik pridobi ustrezna znanja za ukvarjanje s to dejavnostjo. Kandidati se v okviru alpinistične šole, ki jo – praviloma vsako leto – organizirajo alpinistični odseki, klubi ali sekcije, naučijo osnovnih prvin varnega gibanja v gorskem svetu, pravilnega ravnanja z opremo itd. Po končanem praktičnem in teoretičnem izobraževanju v alpinistični šoli lahko alpinistični tečajniki začnejo plezati v gorah v spremstvu alpinistov. Po zadostnem številu opravljenih tur lahko napredujejo v mlajšega in nato še naprej v starejšega alpinističnega pripravnika. Kasneje, če izpolnjujejo pogoje za napredovanje v naziv alpinista, jih alpinistični odsek predlaga za opravljanje alpinističnega izpita na državnem nivoju. Po uspešno opravljenem izpitu postanejo alpinisti. Nad celotnim alpinističnim izobraževanjem bdi Komisija za alpinizem Planinske zveze Slovenije (PZS).

in širiti oboje v strokovnem športnem smislu [...], vežbati svoje člane in sploh mladino v strokovnih turistovskih in smučarskih tečajih, prirejati predavanja, tečaje, izlete in ture [...].

V dvajsetih letih je TKS organiziral dva alpinistična tečaja. Izvedli so ju v skalnih stenah na južni strani šmarnogorske Grmade, v Turncu, in sicer v letih 1921 in 1926. Bolj redne so alpinistične šole postale v drugi polovici tridesetih let. Plezalnim vadbam v Turncu je TKS dodal še letni alpinistični tečaj na Okrešlju in zimski alpinistični tečaj na Voglu. Edini alpinistični priročnik v medvojnem obdobju je leta 1933 sestavila Mira Marko Debelakova. Njena *Plezalna tehnika* je dober pregled plezalnih in vrvnih tehnik ter alpinistične opreme tistega časa.

Začetki

Pred slabimi stotimi leti pa pri nas sploh še ni bilo plezalnih šol. Slovenski alpinisti so bili samouki, redki, na primer Henrik Tuma ali Rudolf Badjura, pa so si alpinistična znanja pridobili med študijem v tujini. Šele konec 1. svetovne vojne je pomenil resnični začetek alpinističnega življenja. Mlada povojna generacija študentov, navdušenih nad gorami in stenami, je želela, da se alpinistika oz. strma turistika, kot so takrat poimenovali alpinizem, razvije tudi pri nas. Ker v Slovenskem planinskem društvu (SPD), usmerjenem v obnovo v vojni poškodovanih planinskih koč in poti, svojih želja niso mogli udejanjiti, so v Ljubljani leta 1921 ustanovili prvi plezalni klub na Slovenskem: Turistovski klub Skala (TKS). Skalaši so svoje društvo pojmovali kot izrazito vzgojno

organizacijo. V klubskih pravilih so si med drugim zadali naloge "gojiti turistiko in smučski šport, pospeševati

¹ Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta Ljubljana.

Udeleženci zimskega alpinističnega tečaja leta 1948 na Kamniškem sedlu po vzponu na vrh Brane
Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

Medvojni alpinistični priročnik iz leta 1933

Prvi povojni plezalni priročnik iz leta 1950

Hoja in plezanje v gorah iz leta 1974

Hoja in plezanje v gorah iz leta 1984

Alpinistična šola iz leta 1999

Podmladek

V tridesetih letih se je promociji alpinizma ter alpinističnemu izobraževanju TKS bolj intenzivno pridružil tudi SPD. Zimsko-alpinistični odsek so nadgradili v alpinistično-plezalni odsek, ki je deloval v Ljubljani, leta 1937 pa so v okviru društva na ljubljanski univerzi z nalogo vzgoje akademske mladine v alpiniste ustanovili Akademsko skupino

Slovenskega planinskega društva. "Med mlado generacijo ljubljanskih plezalcev danes prednjači akademska mladina, organizirana v Akademski skupini S. P. D. Namen skupine je širiti med akademsko mladino zanimanje za lepoto planin, turistiko, gojiti planinsko tovarštvo, vršiti literarno znanstveno delo, v kolikor se nanaša na planinstvo in njegovo prirodo, prirejati tečaje in

izlete, članske sestanke in predavanja ter pripravljati svojim članom vsakovrstne olajšave pri izletih v planine in pri njihovem raziskovanju [...]. Priredili smo dva plezalna tečaja, zimskega meseca marca na Kokrškem sedlu, vodil ga je g. Boris Režek, letnega pa meseca julija na Jermanovih vratih. Letni tečaj smo delili na začetniškega in nadaljevalnega, prvega je vodil tovariš Vinko Modec ob pomoči tov. Tarterja, drugega pa g. Režek Boris ob pomoči tov. Kopača. Vsi ti tečaji so zelo lepo uspeli ter nam vzbujajo upravičene nade v nadaljnji uspešen razvoj slovenske alpinistike."

Razmah dejavnosti po vojni

Konec druge svetovne vojne je prinesel silovit razmah slovenskega alpinizma po številu plezalcev, izvedenih tečajih ter posledično še v kvaliteti. Primerjavo alpinističnega izobraževanja v predvojnem in povojnem obdobju je zelo zgovorna. Do 2. svetovne vojne je bilo pri nas organiziranih zelo malo alpinističnih tečajev in alpinističnih šol, v prvih povojnih letih pa so samo med letoma 1946 in 1955 alpinistični odseki organizirali kar 192 alpinističnih zimskih in letnih tečajev. Leta 1946 je Alpinistični odsek Ljubljana kot prvi po vojni organiziral alpinistični tečaj na Kamniškem sedlu,

Program in predavatelji alpinistične šole TK Skala leta 1937

I. Predavanja	II. Predavatelji
1. Ideologija alpinizma	dr. Henrik Tuma
2. Topografija	dr. Oskar Reya
3. Orientacija — čitanje kart	dr. Valter Bohinc
4. Higiena alpinista	dr. Edo Pajnič
5. Prva pomoč v nezgodah	ing. France Avčin
6. Meteorologija	cand. ing. Vinko Modec
7. Nevarnosti v gorah	dr. Bogdan Breclj
8. Botanika	dr. Rajko Ložar
9. Zoologija	Jože Herfort
10. Oprema alpinista	dr. Miha Potočnik
11. Plezanje	ravn. Franjo Vilhar ing. Herbert Drogenik dr. Mirko Kajzelj prof. Marijan Lipovšek Uroš Župančič
III. Čas: januar, februar, marec, april, maj	
IV. Teoretična predavanja z demonstracijami, praktične vaje na terenu (orientacija, plezanje), ogled muzeja itd.	

naslednjega leta ga je tam organizirala še Gorska reševalna služba. Na njem so sodelovali alpinistični odseki Celje, Tržič, Jesenice in Ljubljana. Leta 1949 je v Vratih potekal prvi ženski alpinistični tečaj, v svetovnem merilu eden prvih te vrste. Ženske naj bi bile manj sposobne v tehniki plezanja in naj bi zato preveč zaostajale za povprečnim nivojem pripravnikov. V tečaj so se vključila dekleta vseh alpinističnih odsekov. Udeležilo se ga je trideset "tovarišic, in sicer sedem iz AO Ljubljane, dvanajst iz Trbovelj, ena

iz Slovenj Gradca, ena iz Mojstrane, štiri iz Postojne, šest iz Kranja, tri iz Škofje Loke, po ena iz Radovljice, Tržiča in Jesenic ter dve iz Celja." Na "babjem tečaju", kakor se mu je po domače reklo, so imele udeleženske najprej zdravniški pregled. Izmenično so se nato udeleževale pouka teorije in prakse. V navezi z inštruktorji so opravljale vzpone v okoliških stenah. Tečaj je trajal teden dni in na koncu je vsaka izmed tečajnic dobila tudi oceno. "Tečajnice so pokazale izredno zanimanje za alpinistiko ter izvrstno telesno kondicijo, o čemer pričajo preplezane smeri, ki se zaradi težavnosti v začetniških tečajih običajno ne plezajo. Tečaj je pokazal, da z mladimi alpinistkami prihaja naraščaj, ki vzbuja

najlepše nade." Drugi in hkrati zadnji tabor je pod vodstvom Joža Čopa potekal na Korošici leta 1951. Tega "babjega tečaja" se je udeležilo petnajst tečajnic.

Leta 1951 je bila v Ljubljani organizirana prva povojna plezalna šola, ki so jo vodili alpinisti iz PD Ljubljana-Matica. Trajala je mesec in pol, 25 slušateljev je enkrat tedensko obiskovalo predavanja in praktične vaje v Turncu pod Šmarno goro. Ta in naslednje šole, ki so bile izvedene že naslednje leto v Ljubljani, Mariboru in Hrastniku, so potrdile dejstvo, da so alpinistične šole zaradi postopnega učenja in možnosti sprotnega in večkratnega utrjevanja znanja za izobraževanje začetnikov bolj primerne od kratkotrajnih tečajev z zgoščeno učno vsebino, zato so jih v naslednjih letih tudi bolj propagirali. V naslednjih letih pa do danes se je tako pokritost z učnimi kadri in alpinističnimi šolami razpršila po vsej Sloveniji. Naslednji korak pri izobraževanju je bil standardizacija kvalitete izobraževalnega procesa. V naslednjih desetletjih se je alpinistično izobraževanje poenotilo in institucionaliziralo in tako imamo danes enotni učni načrt, ki ga predpiše Podkomisija za vzgojo in izobraževanje Komisije za alpinizem pri Planinski zvezi Slovenije, ter preverjanje znanja pred izpitno komisijo ob koncu izobraževalnega procesa.

Smo pa Slovenci v začetku petdesetih let dobili tudi nov, prvi povojni plezalni priročnik *Plezalna tehnika* Marjana Keršiča - Belača. Do naslednje didaktične alpinistične literature smo morali čakati dvaindvajset let. Leta 1972 je izšlo delo Tineta Miheliča in Toneta Škarje, *Hoja in plezanje v gorah*, leta 1993 pa je Planinska zveza Slovenije izdala *Alpinistično šolo* Toneta Golnarja.

Izven domačih meja

Za poseben alpinistično izobraževalni dosežek slovenske alpinistične šole velja tudi šola v Manangu pod Anapurnami, ki so jo ustanovili, da bi višinske nosače izšolali za nepalske gorske vodnike. Ustanovljena je bila leta 1979 na pobudo Aleša Kunaverja. Zamisel o ustanovitvi šole je Kunaver dobil na odpravi na Anapurno leta 1969 oziroma že prej. Leta 1962 je skupaj z Zoranom Jerinom potoval po Nepal, iščoč cilje prihodnjih odprav. Zoran Jerin se je spominjal: "Aleš je začel pri prvih korakih najine 600 kilometrov dolge poti premišljevat,

Skalaši urijo tečajnike na Žagani peči ob cesti iz Kamniške Bistrice v Konec. Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

da bi kot zdravnik zanesljivo za nekaj let odšel v Nepal in da za zdravnika ne more biti nič lepšega, kot pomagati ljudem v takšni srednjeveški državi. V naslednje pol ure je, medtem ko sem jaz premišljeval predvsem o tem, da je vroče in da bi dal ne vem kaj za malo lažji nahrbtnik, to svojo misel povedal v več različicah, ki jih je že obogatil z vsemi potrebnimi kje, kako in kdaj. V svoji sitnobi sem ga naposled prekinil, kaj bo vendarle storil, ko bo v svoja razmišljanja vpletel tudi nerodno podrobnost, da ni zdravnik. Ustavil se je v senci drevoreda [...] in mi, čeprav je vedel, da sem zloben, čisto resno odvrnil: 'No, saj ni treba biti ravno zdravnik. Pomagaš lahko na veliko načinov [...], ne bi bilo na primer fantastično tudi v Nepal ustanoviti alpinistične šole za Šerpe, kje gori v Khumbu, kamor greva?'" Najprej se je zdela ideja o šoli v odročnih himalajskih predelih utopična, a zaradi Kunaverjevega požrtvovalnega dela ter s pomočjo PZS, Zavoda za mednarodno znanstveno in tehnično sodelovanje in Fonda solidarnosti se je uresničila tudi ta dolgoletna želja. Po Kunaverjevi smrti leta 1984 je vodenje šole prevzel Peter Markič, za njim pa Bojan Pollak. Slovenski alpinistični inštruktorji so tako uspešno vzgajali vodnike Nepalske planinske zveze več kot trideset let. ●

Viri:

Arhiv Republike Slovenije: register društev AS 0068A: Turistovski klub Skala.
Slovenski planinski muzej: Karl Pivk, *Delo Akademске skupine Slovenskega planinskega društva*, Triglavska muzejska zbirka, Seznam, Spisana predavanja za radio.
Raziskovalna postaja ZRC-SAZU Nova Gorica: Zapuščina Henrika Tume, korespondenca Turistovski klub Skala.

Literatura:

Elizabeta Gradnik: *Aleševa šola za nepalske gorske vodnike*. Katalog k razstavi. Gornjesavski muzej Jesenice, 2008.
Peter Mikša; Kornelija Ajlec: *Slovensko planinstvo*. Ljubljana: ZRC SAZU 2011.
Peter Mikša, Urban Golob: *Zgodovina slovenskega alpinizma*. Ljubljana, 2013.
Vladimir Škerlak: Zgodovina alpinističnega kluba Skala. *Planinski vestnik*, 1961, št. 8, str. 364–401; št. 10, str. 551–564; št. 11, str. 627–637; št. 12, str. 701–709; *Planinski vestnik*, 1962; št. 1, str. 25–32; št. 2, str. 68–74; št. 3, str. 141–142; št. 8, str. 355–361.
Ženski alpinistični tečaj, *Planinski vestnik*, 1949, št. 8–9, str. 213–214.

Izobraževanje alpinistk nekoč

"Pripravnice so se v dosedanjih alpinističnih tečajih, ki so jih priredili odseki sami, pokazale, da so v tehniki plezanja zaostale za povprečnim nivojem razvoja pripravnikov. Da se ta razlika nekoliko zmanjša in da se dvigne nekatere članice na tak nivo, da bodo sposobne sodelovati na podobnih tečajih kot nastavniki, je PZS odločila, da se izvede v poletnem mesecu 1949. leta ženski alpinistični tečaj." Taka je bila obrazložitev motiva za organizacijo alpinističnega tečaja za pripravnice, ki je potekal med 2. in 10. julijem 1949 v Vratih. Ob zaključku tečaja je bila vsaka posameznica ocenjena s skupno opisno oceno (dobro do odlično), posebej pa so izpostavili tiste, ki so bile sposobne voditi navezo. Nekatere so bile v sklepnih mislih poročila o tečaju tudi okrcane; sicer ne poimensko, a vodji tečaja Andrej More in Tone Bučer sta pri posameznih tečajnicah ugotovila nekatere "pomanjkljivosti kot npr. nedisciplinarnost, netovarištvo, slab odnos do dela ali kolektivnega dela, neresnost, večvrednost itd." Bržkone so nekatera dekleta sedela na ušesih, ko je bilo na sporedu predavanje o liku planinca in alpinista.

Mateja Pate

Alpinistka se uri v plezanju v steni Malega Triglava, večjega balvana v neposredni bližini Aljaževega doma v Vratih.
Fototeka Slovenskega planinskega muzeja

